

Nr 100.

Av herrar **von Koch** och **Mannheimer**, i anledning av Kungl.
Maj:ts förslag till lag om expropriation.

I det föreliggande förslaget till lag om expropriation m. m. saknar man bestämmelser, som kunna möjliggöra för innevånarne å en viss plats, vilka önska bilda en konsumtionsförening, att genom expropriation förvärva mark till uppförande av handelslokal för sagda förening. I den k. propositionen i samma ämne, som avlämnades till riksdagen år 1913, förefanns en dylik möjlighet, i det att i 1 § av lagförslaget stadgades, att fastighet kunde bli föremål för expropriation *för anläggning till förbättrande av tillgången på livsmedel eller andra förnödenheter*. I statsrådsprotokollet av den 7 september 1912 yttrade statsrådet och chefen för Justitiedepartementet bl. a. följande: »Om än särskilda åtgärder för nämnda ändamål numera icke så ofta torde vara behövlige, synes dock ett dylikt behov, när det förefinnes, vara behjärtansvärt». Lagutskottet tillstyrkte ock bifall till den ifrågavarande bestämmelsen och åberopade därvid en inläga från Kooperativa Förbundet, vari behovet av densamma vitsordades. Enligt vad vi inhämtat, meddelades i denna inläga bl. a., att icke mindre än 55 av Kooperativa Förbundets 540 föreningar icke lyckats få sin lokalfråga tillfredsställande ordnad på grund av jordäganderättsförhållandena, varjämte förbundet sade sig äga kännedom om ytterligare ett flertal platser, där såväl jord- som handelsmonopol existerade, ehuru någon närmare undersökning ej ännu kunnat verkställas. Av redogörelsen framgick ock, att på en del håll visserligen vederbörande jordägare ställt lokal till förfogande för konsumtionsförening, antingen kostnadsfritt eller mot låg hyresavgift, men att denna anordning ej ansetts vara tillfredsställande. Framförallt klagades över den osäkerhet som präglade affärsverksamheten å dylika platser, exempelvis vid ombyte av förvaltare eller disponent å arbetsplatsen, eller vid konflikter mellan arbetare och arbetsgivare, vid vilka senare till-

fällen särskilt föreningens leverantörer kunde tänkas komma i en svår situation. Ehuruval från många håll vederbörande arbetsgivares uppskattning av konsumtionsföreningens betydelse vitsordades, saknades ej heller uppgifter om att jordägaren ingripit i föreningens ledning; sådana ingrepp hade bl. a. skett i form av förbud för vederbörande förening att tillhöra Kooperativa Förbundet, varigenom föreningen avstängts från fördelen att göra sina inköp från detta håll. Slutligen är att märka, att innehavaren av stora jordområden ej sällan avtalat med affärsmännen å platsen, att ingen ny handelsverksamhet finge öppnas å sagda områden.

På en av oss gjord förfrågan hos Kooperativa Förbundet, huruvida de till 1913 års lagutskott meddelade svårigheterna alltfört göra sig gällande, har svarats, att så är förhållandet, varjämte förbundet ansåg sig på goda grunder kunna försäkra, att helt visst ett mycket stort antal arbetare skulle använda sig av kooperationen för nedbringande av sina levnadskostnader, om de blott ägde tillfälle att erhålla för varuförmedlingen nödvändiga lokaler. En utvidgning av expropriationsrätten till ifrågavarande område vore därför, enligt förbundets åsikt, i hög grad av behovet påkallad.

Det synes oss, som om de nuvarande tidsförhållandena vore särskilt ägnade att framhålla denna frågas betydelse. På grund av den väsentliga prisfördyringen å livsmedel har från olika håll uttalats önskvärdheten av att konsumenterna såsom ett effektivt led i kampen mot fördyringen sammansluta sig för gemensamma inköp. Särskilt anse vi oss böra erinra om ett uttalande i detta avseende av Hans Excellens Statsministern till en uppvaktning av arbetarrepresentanter våren 1915. Enligt tidningsreferat yttrade Statsministern bl. a. därvid — efter att ha berört svårigheterna att bringa hjälp mot dyrtiden — att »den bästa prisregulatorn torde vara att finna i kooperationen, för vilken han intresserat sig sedan ett 30-tal år tillbaka. Kring denna rörelse borde alltså uppslutning ske».

Att särskilt arbetarna, men ock tjänstemän m. fl. använt sig av denna hjälpform för att överkomma krisens svårigheter är ju en välkänd sak. Någon statistik över 1915 års kooperativa verksamhet föreligger visserligen ej, men i den av d:r Karl Hildebrand på offentligt uppdrag utgivna boken »De svenska statsmakterna och krigstidens folkhushållning» meddelas några siffror, som belysa den betydande ökningen inom den kooperativa rörelsen. Sålunda hade under år 1915 nybildats 106 föreningar med ett insatskapital av 193,094 kronor, medan motsvarande siffror för år 1914 voro resp. 62 och 53,002 kronor. Antalet till Kooperativa Förbundet anslutna föreningar uppgick vid 1915 års slut till cirka 700 med cirka 185,000 medlemmar mot resp. 608 och 153,559 motsvarande tid 1914; förbundets egen affärsverksamhet — som torde ange även föreningarnas utveckling — uppgick

år 1915 till 16,497,640 kronors omsättning, motsvarande en ökning av 66,8 % från år 1914 (ökning föregående år 29,75 %).

Dessa siffror torde tydligt uttrycka i vilken hög grad konsumtionsföreningarna bevisat sig vara ett gott hjälpmedel under en tryckande dyrtid. Det synes därför naturligt att staten såvitt möjligt underlättar användningen av detta konsumenternas egna hjälpmedel i kampen för uppehållet. Detta skulle i ej ringa mån ske, om den mångenstädes förefintliga svårigheten att erhålla mark för handelslokal undanröjdes på samma sätt, som föreslås beträffande tillvägagåendet å andra intresseområden, nämligen genom expropriation.

På grund av vad sålunda anförts hemställa vi, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 95,

att riksdagen för sin del måtte besluta sådant tillägg till § 1, mom. 8 i förslaget till lag om expropriation, att rätt till expropriation av fastighet medgives jämväl för att bereda befolkningen eller en väsentlig del därav å en ort plats för anläggning till förbättrande av tillgången på livsmedel eller andra förnödenheter.

Vi anhålla, att lagutskottet måtte formulera den ändring av lagförslaget, som föranledes av bifall till vår hemställan.

Stockholm den 4 april 1916.

G. H. von Koch.

Otto Mannheimer.
